

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

ШЕВЧЕНКО Валерія Олегівна - Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Рассмотрены особенности формирования финансовых ресурсов предприятий, определены возможные направления использования финансовых ресурсов с учетом целей и заданий предприятия, установлено влияние управления финансовыми ресурсами на результаты хозяйственной деятельности.

Ключові слова: *фінансові ресурси, використання фінансових ресурсів, управління, критерії та показники управління фінансовими ресурсами.*

Постановка проблеми

Забезпечення динамічного розвитку української економіки на інноваційній основі неможливе без раціоналізації системи управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Сучасна практика підприємницької діяльності розробила значну кількість способів підвищення ефективності функціонування підприємств. Для їх впровадження потрібні грошові кошти та інші засоби, що дозволять модернізувати виробничо-господарські процеси та підвищити конкурентоспроможність підприємства та його продукції. У таких умовах для кожного підприємства важливо знаходити свої перспективні напрями розвитку та, відповідно, використання фінансових ресурсів.

Вибір оптимальних шляхів фінансування діяльності суб'єктів господарювання ускладнюється у зв'язку з відсутністю прозорої інформації про стан зовнішнього та внутрішнього середовища, у яких формуються основи процесів прийняття управ-

лінських рішень, оптимізації структури капіталу, організації виробництва, маркетингу, логістики, управління персоналом, побудови взаємовідносин із зовнішніми організаціями тощо.

Значна кількість підприємств в умовах жорсткої конкуренції на ринку не має фінансових ресурсів для повноцінного фінансування своєї діяльності. Такі обставини змушують керівництво підприємств перерозподіляти кошти на першочергові потреби, фінансувати обмежене коло управлінських рішень чи завдань, оптимізувати витрати та заощаджувати. Разом з тим динамічний розвиток неможливий без належного фінансування господарської діяльності, тому для підприємств актуальним завданням стає як пошук коштів для нарощування капіталу, так і обґрунтування важливих напрямків використання наявних ресурсів, оскільки від цього залежатиме прибутковість їх діяльності та успіх на ринку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми формування та використання фінансових ресурсів підприємств висвітлюються у працях українських економістів В. Л. Андрущенка, В. М. Бородюка, В. М. Братішка, С. А. Буковинського, В. М. Гейця, А. С. Гальчинського, І. І. Гейдора, В. І. Грушка, А. І. Даниленка, О. Д. Заруби, Ю. П. Лебединського, І. І. Лукінова, А. М. Мороза, С. С. Осадця, А. М. Подде-

рвогіна, О. С. Редькіна, М. І. Сивульського, І. Г. Ткачук, В. М. Федосова, С. І. Юрія та інших. Досліджувану тематику вивчали зарубіжні вчені, серед яких: Д. А. Аллахвердян, І. А. Аветисян, А. М. Бірман, Є. О. Вознесенський, М. М. Волуйський, Л. О. Дробозіна, П. Н. Жевтяк, Р. В. Корнеєва, Л. О. Ляндю, В. Г. Пансков, В. М. Радіонов, В. К. Сенчагов та інші. У своїх дослідженнях автори висвітлюють характеристики та положення щодо управління фінансовими ресурсами підприємств. Наводять напрямки вкладання грошових коштів, які дозволяють суб'єктам господарювання вести ефективну діяльність. Більшість вчених схиляється до думки, що раціональний вибір джерел та об'єктів фінансування підприємницької діяльності визначає її віддачу та результативність.

Невирішені частини проблеми

Найявні дослідження розкривають питання, пов'язані із управлінням фінансовими ресурсами підприємств. Разом з тим, сучасні умови господарювання створюють ситуацію, коли підприємства неспроможні в повній мірі задовольнити потреби господарської діяльності у фінансових ресурсах, тому фінансуються лише окремі підрозділи, напрямки діяльності або види робіт. У свою чергу, з'являються перспективні технології, які спроможні прискорити зростання показників ефективності господарювання підприємств, а тому вимагають фінансування. Зважаючи на це, дослідження актуальних напрямків використання фінансових ресурсів підприємств для підвищення ефективності господарської діяльності потребує детального вивчення.

Метою статті є визначення раціональних та актуальних напрямків формування та використання фінансових ресурсів підприємств України для підвищення ефективності їх господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу

Функціонування ринкової економічної системи в Україні можливе за умови зростання ефективності використання фінансових ресурсів. З метою забезпечення

ефективного управління цим процесом на підприємствах необхідно впроваджувати спеціальну фінансову політику, яка спрямована на залучення фінансових ресурсів з різних джерел відповідно до потреб його розвитку у майбутньому періоді. Політика формування фінансових ресурсів представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку. Аналізуючи ринкові та структурні перетворення в промисловості України, виникає необхідність розробки цілісної системи принципів управління фінансовими ресурсами підприємства, орієнтованої на нові умови функціонування, а саме: забезпечення конкурентних переваг як основної мети розвитку підприємства; оцінювання ресурсного потенціалу підприємства як сукупності трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, що забезпечують можливість реалізації його цілей; одноманітність техніко-економічних механізмів розподілу ресурсів на усіх рівнях технологічної структури; зіставлення фінансового потенціалу з цільовими стратегічними орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки підприємства; системність управління фінансовими ресурсами і ризиками.

Розвиток ринкових відносин в Україні ставить перед підприємствами низку проблем. Досить важливою є проблема забезпечення підприємства фінансовими ресурсами. На сучасному етапі в Україні відбуваються економічні зміни, а також змінюється механізм управління підприємством. Економічні зміни та реформи спричинили певні зміни також у сфері фінансових відносин. Фінансові ресурси утворюються за допомогою різноманітних джерел, одним з основних є формування фінансових ресурсів під час створення підприємства, а саме коли формується статутний капітал. Проте розрізняють також внутрішні та зовнішні джерела. Основну роль у складі зовнішніх джерел займає емісія цінних паперів, яка дає змогу збільшити акціонерний капітал фірми. Також додатковим джерелом для фірми, певною мірою, можуть бути бюджетні асигнування на безповоротній осно-

ві. Формування фінансових ресурсів здійснюється також на основі пайових та інших вкладів трудового колективу [1, с. 216].

При мобілізації фінансових ресурсів підприємства найчастіше використовують такі способи їх залучення:

- використання власних коштів для розширення своєї ринкової бази;
- об'єднання фінансових ресурсів фірм для реалізації певних проектів;
- залучення всіх можливих джерел фінансування для формування та реалізації інноваційних програм підприємств;
- залучення донорських коштів великих фірм;
- перехресне фінансування [2, с. 79].

Успішне формування та використання фінансових ресурсів підприємства часто пов'язують з ефективним управлінням фінансовими ресурсами. Управління використанням фінансових ресурсів підприємств може бути спрямоване на досягнення таких цілей [8, с. 257]:

- створення конкурентоспроможної бази підприємства;
- лідерство серед конкурентних фірм;
- уникнення банкрутства;
- зростання обсягів виробництва та реалізації;
- збільшення прибутку;
- збільшення ринкової вартості фірми.

Вибір підприємством тієї чи іншої цілі залежить від галузі, в якій підприємство працює, від становища на ринку. Крім того, інвестувати ресурси у досягнення певної мети необхідно виключно на основі чітко сформованого плану. Якщо на підприємстві є потреба у створенні конкурентоспроможної бази, то треба розвивати маркетингове середовище, залучати рекламні агентства, розвивати торгові марки, імідж. Такі напрямки використання фінансових ресурсів потрібно обирати в умовах курсу на досягнення лідерства серед конкурентів.

Складніші механізми спрямування фінансових ресурсів поставатимуть перед тими підприємствами, які будуть прагнути уникнути банкрутства. Головним завданням у таких умовах буде відновлення платоспроможності та фінансової стійкості, а

для цього потрібні високоліквідні активи, сформовані за рахунок власного капіталу або залученого на пільгових умовах. Крім того, для виходу з передбанкрутного стану потрібно інвестувати кошти у розвиток діяльності, яка буде прибутковою. Це може бути розвиток виробничих потужностей, організація нового виробництва чи модернізація існуючого, зміна асортименту продукції, покращення якості товарів чи послуг, а також багато інших можливих каналів використання коштів, які дозволять активізувати приховані чи нереалізовані можливості підприємства.

Деякі іншими є напрямки використання фінансових ресурсів з метою зростання вартості підприємства. Для цього потрібно спрямовувати зусилля на нарощування грошової вартості виробничих потужностей, а також загальної вартості цілісного майнового комплексу, де оцінюється не лише наявна господарсько-виробнича база, а й імідж, наявні зв'язки керівництва із зовнішнім середовищем, сигнали з боку потенційних інвесторів для вкладання коштів у розвиток діяльності. Тобто якщо метою є максимізація вартості підприємства, то вкладати фінансові ресурси потрібно у ті сфери, які дозволять позитивно на її вплинути. Повноцінне вирішення даного завдання можливе лише на основі залучення фахівців.

Фінансові ресурси значною мірою характеризують фінансовий потенціал, а саме можливості підприємства у здійсненні витрат з метою отримання доходу. Фінансові ресурси в комплексі з трудовими та матеріальними становлять важливий склад ресурсної забезпеченості підприємств, а тому визначення ефективних та раціональних напрямів їх використання вимагає чітких та продуманих управлінських рішень. Система управління фінансовими ресурсами складається з таких основних етапів:

- визначення проблеми;
- звернення до досвіду менеджерів з приводу управління фінансами;
- визначення альтернативних рішень;
- прийняття управлінського рішення;
- реалізація управлінського рішення;
- оцінка результатів реалізації рішень.

Управління фінансовими ресурсами є циклічним процесом, і тому потребує постійного вдосконалення для покращення результатів. На першому етапі системи управління фінансовими ресурсами менеджерами підприємства визначаються проблеми та нереалізовані можливості, які здійснюються на основі оцінки попередніх рішень. На другому етапі менеджери аналізують виникнення подібних проблем та використовують здобутий досвід у теперішніх можливостях. На третьому етапі головним є дослідження та розгляд різних можливих варіантів, вибір одного, який забезпечить максимальний ефект. Четвертий та п'ятий етапи щільно між собою взаємодіють. На четвертому етапі менеджер повинен проаналізувати можливі наслідки альтернативних рішень, варіантів та обрати такий, який найбільше відповідає цілям підприємства. На п'ятому етапі здійснюється реалізація прийнятих рішень. На шостому етапі – оцінка результатів реалізації рішення. Цей процес передбачає опитування працівників, процес перевірок, контроль за виконанням поставлених завдань, оцінка задоволення співробітників, покупців, постачальників. Оцінка результатів реалізації рішення є безперервним процесом [4, с. 7].

Важливим завданням при визначенні напрямів використання фінансових ресурсів підприємства є їх оптимізація та раціональний перерозподіл. Оптимальний варіант формування та використання фінансових ресурсів базується

на застосуванні системно – аналітичного підходу до управління фінансами. В основі цього підходу лежить доцільність управлінського рішення, яке визначається ситуацією, що формується під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Досить суттєвою допомогою в управлінні фінансовими ресурсами, зокрема, у частині їх використання у господарській діяльності для підвищення ефективності є інформаційні технології. В епоху інформаційного суспільства жодне підприємство не обходиться без використання різноманітного інформаційного забезпечення, яке не лише підвищує оперативність обробки та отримання інформації, а й допомагає підтвердити чи спростувати рішення про зміни на підприємстві. Тому фінансування розвитку інформаційних технологій можна визначити як важливий напрям спрямування наявних ресурсів суб'єктів господарювання.

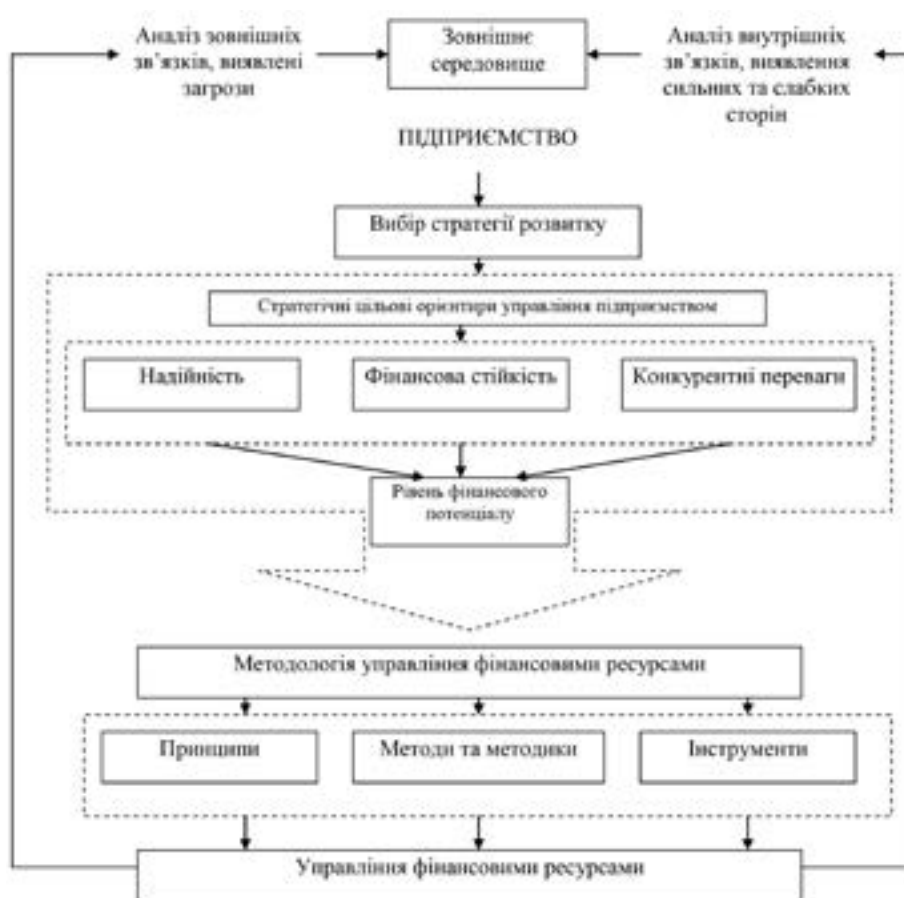

Рис. 1. Логічна модель управління фінансовими ресурсами підприємства

Джерело: [3, с. 55]

Теоретична база управління фінансовими ресурсами підприємства для визначення ефективних напрямів їх використання

Концепції, методи, механізми та інструменти	Характеристика	Зв'язок з управлінням фінансовими ресурсами
Системний підхід (концепція)	Заснована на загальній теорії систем, що вказує на специфіку, сутність об'єкту управління як системи та усі взаємозв'язки з іншими господарськими системами	Дозволяє розглядати процес управління фінансовими ресурсами підприємства як систему взаємопов'язаних елементів, на основі обліку властивостей системи, її складових і синергетичного ефекту
Стратегічний менеджмент (концепція)	Управління, засноване на цілях, формуванні та реалізації стратегій, спрямованих на досягнення поставлених цілей	Сприяє реалізації стратегії управління фінансовими ресурсами в нових ринкових умовах
Концепція фінансової безпеки	Містить сукупність теоретичних положень стратегій, елементів, що забезпечують фінансову безпеку господарської системи	Забезпечує довготривалу стійкість фінансових відносин підприємств, досягається безпека підприємств
Управління надійністю (метод)	Управління, засноване на виявленні причин порушення надійності роботи підприємства	Сприяє підвищенню фінансової безпеки, виявленню специфічних ризиків надійності підприємства
Бюджетування і внутрішній аудит (механізми)	Бюджетування - механізм управління фінансовими ресурсами підприємства на основі бюджету окремих підрозділів. Внутрішній аудит - оцінка і підвищення ефективності процедур управління ризиками, внутрішнього фінансового контролю та управлінських процесів	Сприяють реалізації функцій антикризового управління, спрямованого на фінансову стійкість підприємства
Управління ризиками (інструментарій)	Управління, засноване на ідентифікації, моніторингу і мінімізації ризиків	Дозволяє виявити і нівелювати ризики, які властиві процесу управління фінансовими ресурсами

Джерело: систематизовано автором за даними [5; 6]

Для належного використання фінансових ресурсів потрібно систематизувати наявні підходи до управління ними. Теоретична база управління фінансовими ресурсами підприємства представлена в табл. 1.

З таблиці видно, що використання фінансово-ресурсного потенціалу підприємства базується на концепціях, методах, механізмах та інструментах, які передбачають підвищення ефективності управління підприємством. Система управління

фінансовими ресурсами підприємства повинна відображати взаємозв'язок логічної моделі управління фінансовими ресурсами з концепціями, методами, механізмами та інструментами (рис. 1). Використовуючи дану модель, у керівництва підприємства є достатньо можливостей для успішної реалізації розроблених планів.

Висока залежність фінансових результатів виробничо-господарської діяльності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз визначає необхідність розробки та-

кої системи управління фінансовими ресурсами, яка б дозволяла виконувати стратегічні та поточні цільові установки. Для цього необхідно при ухваленні рішень з управління фінансовими ресурсами визначити сукупність фінансових показників, що характеризують цільову ефективність їх виробничо-господарської діяльності в умовах конкурентного ринку. Важливим завданням управління фінансовими ресурсами підприємства є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періоді. Ця мета одержує конкретне вираження в забезпеченні максимізації ринкової вартості підприємства, що реалізує кінцеві фінансові інтереси його власників.

Під час використання фінансових ресурсів оцінюються джерела їх формування. Суттєву роль у складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів займає прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства – він формує більшу частину його власних фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу і, відповідно, зростання ринкової вартості підприємства [3, с. 55]. Певну роль у складі внутрішніх джерел відіграють також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю використовуваних власних основних засобів та нематеріальних активів; однак суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише містять засоби його реінвестування. Інші внутрішні джерела не займають значної частки у формуванні власних фінансових ресурсів підприємства.

Ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових ресурсів. Використання позикового капіталу дозволяє суттєво розширити об'єм господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різноманітних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства. Тому так важливо приділяти достатньо уваги заходам, які будуть спрямовані на вдосконалення формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві [5, с. 279].

Значимість проблем управління формуванням та використанням фінансових ресурсів підвищується у зв'язку з постійними змінами в податковому законодавстві України, дестабілізацією фінансового ринку і структурними змінами капіталу, які викликані змінними банківськими відсотками та курсами валют на фоні інфляції, яка не припиняється, зниженням централізованого фінансування, складністю інформаційного забезпечення, що постійно зростає [10, с. 40].

Крім ускладнюючих макроекономічних умов, проблеми управління фінансовими ресурсами значною мірою обумовлені й існуючими підходами підприємства до їх вирішення. Вони залишаються незмінними ще з часів планово-розподільчої економіки, коли фінансове управління відіграло другорядну роль. Сьогодні потрібно врахувати й ті обставини, що на багатьох підприємствах не створені умови для ефективного функціонування фінансового механізму, управління відтворювальними процесами і ресурсною базою підприємства. Наприклад, це низький рівень технічного забезпечення і енергозабезпечення, високий рівень зношеності основних засобів, неконкурентоспроможність продукції, зростання простроченої дебіторської і кредиторської заборгованості, відсутність готівки, зниження частки централізованих джерел фінансування, порушення фінансової рівноваги і як наслідок, неплатоспроможність, висока частка збиткових підприємств, нестійке фінансове становище [7, с. 103].

Таким чином, проблему управління формуванням та використанням фінансових ресурсів слід розглядати від первинного суб'єкта господарювання до безпосередньо держави. Значна кількість сучасних підприємств, незалежно від їх розміру, форми власності, виду та сфери діяльності, має чітко сформувані не тільки цілі, але й стратегії власної діяльності. Так, в умовах існуючої кризи досягають успіхів лише ті підприємства, які мали заздалегідь визначену стратегію розвитку, зокрема фінансову стратегію [6, с. 116]. Суб'єкти господарювання, що не мали планування в будь-якій його формі та мінімально фінансували свою

діяльність, втратили рентабельність та ліквідні активи, а то й взагалі отримали статус банкрутів. До числа останніх на сьогодні можна віднести як суб'єкти банківської діяльності, так навіть великі заводи, що мають стратегічне значення для всієї держави в цілому.

Тому для забезпечення ефективності не лише господарської, але й фінансової діяльності підприємства в цілому, кожен суб'єкт господарювання має сформувану власну стратегію управління фінансовими ресурсами. Це може бути як стратегічний або виробничий фінансовий план (на місяць, півроку або будь-який інший часовий відрізок) – план доходів та витрат, балансний план, так і бюджетування, яке є елементом оперативного фінансового планування.

Дієвим методом оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів підприємства є формування та обчислення системи показників. Показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства представлені на рис. 2.

Оцінювання якості використання фінансових ресурсів підприємства необхідно проводити за показниками стійкості, платоспроможності та ділової активності, які розглядаються через коефіцієнти структури капіталу, ліквідності та оборотності, що дає можливість кількісно оцінювати вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємства.

Метою фінансової стратегії ефективного розвитку підприємства є забезпечення стійкого положення на ринку, яке базується на ефективному формуванні і використанні фінансових ресурсів

[9, с. 5]. Якщо розглядати невелике підприємство, то відслідковувати раціональне використання фінансових ресурсів на ньому може єдина система управління фінансовими ресурсами з чіткою логікою функціонування, що передбачає певний набір елементів і процедур.

Висновки

Таким чином, у сучасних умовах господарювання значна частина підприємств зазнає необхідності підвищення ефективності і раціоналізації процесів управління фінансовими ресурсами. В залежності від поставлених цілей розвитку діяльності підприємств будуть змінюватись і напрями використання фінансових ресурсів. Серед можливих проблемних завдань, які можна вирішити за допомогою ефективного використання фінансових ресурсів є створення конкурентоспроможної бази підприємства; забезпечення лідерства серед конкурентів; уникнення банкрутства; зростання обсягів виробництва та реалізації; покращення показників прибутковості та збільшення ринкової вартості підприємства. Результативність використання фінансових ресурсів

Рис. 2. Показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства

Джерело: систематизовано автором за даними [7; 8]

АНОТАЦІЯ

Розглянуто особливості формування фінансових ресурсів підприємств, визначено можливі напрямки використання фінансових ресурсів з урахуванням цілей і завдань підприємства, встановлено вплив управління фінансовими ресурсами на результати господарської діяльності.

SUMMARY

The features of forming of financial resources of enterprises are considered, possible directions of the use of financial resources taking into account aims and tasks of enterprise are certain, influence of management by financial resources on the results of economic activity is set.

сприятиме загальному покращенню умов господарювання на ринку та підвищенню позитивних настроїв з боку працівників і споживачів, які своїми діями у подальшому будуть підтримувати ініціативи керівництва щодо вдосконалення управлінської політики.

Література

1. Ванькович Д. В. Оцінка взаємозв'язку реального інвестування та часу у процесі управління фінансовими ресурсами / Д. В. Ванькович // Формування ринкової економіки в Україні. Науковий збірник. – 2012. – № 6. – С. 214-219.
2. Воробйов Ю. М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств / Ю. М. Воробйов // Фінанси України. – 2013. – № 2. – С. 77-85.
3. Єфремова Н. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства: їх склад та оптимізація структури / Н. Єфремова // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – № 3. – С. 53-61.
4. Заїка І. П. Управління фінансовими ресурсами підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / І. П. Заїка. – Київ, – 2011. – 22 с.
5. Козачок І. А. Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства / І. А. Козачок // Гуманітарний вісник ЗДІА. – № 47. – 2013. – С. 277-283.
6. Лукіна Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства / Ю. В. Лукіна // Фінанси України. – 2013. – № 3. – С. 113-118.
7. Марченко А. А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів / А. А. Марченко // Фінанси України. – 2012. – №9. – С. 102-109.
8. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві / Е. В. Прушківська // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки – №3 (7), 2010. – С. 256-262.
9. Савчук В. Стратегии и технологии управления финансами предприятия / В.Савчук // Финансовая консультация. – 2013. – № 22. – С. 4-9.
10. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування / Н. Шевчук // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 5-6. – С. 39-43.